

УДК 373.5.04:316.61]:81'243

DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-1-20-29>

Олена Казачінер,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4842-3857>

м. Харків

СТВОРЕННЯ ВЧИТЕЛЕМ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація.

У статті проаналізовано суть і зміст поняття інклюзивного освітнього середовища як сукупності умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей. Обґрунтовано, що інклюзивне освітнє середовище має створюватися не лише в закладі освіти, а й учителями на конкретних уроках, зокрема на уроках іноземної мови.

Визначено, що забезпечення створення інклюзивного освітнього середовища на заняттях з іноземної мови має передбачати наявність низки спеціальних професійних умінь учителя.

Ключові слова: освітнє середовище; інклюзивне освітнє середовище; заняття іноземної мови.

За сучасних умов глобалізації та світової інтеграції Україна вибудовує право стати гідним членом ЄС, що відкриє перспективи для гуманізації сфер діяльності суспільства. У цьому процесі важливу роль відіграє політика держави щодо інклюзії як провідного інтегративного принципу організації буття, життєдіяльності, освіти та професійної діяльності громадян, які мають обмежені можливості здоров'я.

У 2017 р. МОН України розробило й затвердило концепцію «Нової української школи» (НУШ), провідною метою якої є забезпечення можливостей для вчителів набувати нових компетентностей. Відповідно до НУШ, кожний учитель має вміти працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Завдання щодо «розроблення та запровадження обов'язкового курсу для всіх педагогічних працівників щодо особливостей діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами в рамках інклюзивного навчання» включено до Плану заходів на 2017–2029 рр. із запровадження «Нової української школи», що затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 р. № 903-р.

Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку [1]. Урядом ухвалено нормативно-правові акти України, що регулюють створення такого середовища [2].

Створення інклюзивного освітнього середовища було предметом наукових пошуків таких дослідників, як Л. Коваль [3], І. Кузава [4], Л. Петушкова [5], О. Рассказова, К. Рєзнік [6], С. Фурдуй [7] та ін. Аналіз наукових праць засвідчує, що автори переважно досліджували проблеми створення інклюзивного середовища в закладах освіти, а також соціалізацію дітей з обмеженими можливостями здоров'я в колективі однолітків типового розвитку.

Нам необхідно відповісти визначити: що таке інклюзивне освітнє середовище? Звернімося до Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII, де чітко прописано визначення цього поняття [8]. Отже, інклюзивне освітнє середовище – це *«сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей»*.

Чи ми говоримо лише про інтеграцію дітей із порушенням психофізичного розвитку в загальноосвітнє середовище? Ні. Закон України і всі його твердження сформульовано відповідно до міжнародних норм. Тобто ми говоримо про спільне отримання освітніх послуг дітей і спільне перебування в цьому комфортному середовищі [9].

Поняття «інклюзивне середовище» І. Кузава визначає як життєвий простір, що забезпечує підвищення почуття власної гідності та впевненості в собі дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Створення інклюзивного середовища охоплює гнучку, індивідуалізовану систему, що передбачає не лише пристосування фізичного середовища, а й підготовку вчителів, зміну системи надання вихованцям можливості отримувати освітні послуги за індивідуальним навчальним планом, забезпечення медико-соціального, психолого-педагогічного та наукового супроводу, створення навчальних програм, навчально-методичного забезпечення тощо [4, с. 318].

Інклюзивне середовище змінює роль учителя звичайного закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО), який має сприймати учнів з особливими потребами як і інших дітей у класі [1]. Тому на сучасному етапі постає нагальна проблема щодо забезпечення створення такого освітнього середовища на заняттях, зокрема з іноземної мови. Як відомо, цей навчальний предмет є одним з основних, проте постає досить складним для вивчення, зокрема для тих, хто має особливості психофізичного розвитку. Окрім того, мови та література надають можливості для реалізації гуманістичних принципів під час оволодіння навчальним

матеріалом, формами та способами превентивної діяльності, а також для виховання духовних потреб учнів, стимулювання активності й саморозвитку особистості.

Слушну думку висуває І. Калініченко стосовно того, що в такому середовищі діти навчаються разом у системі масової освіти за загальноосвітніми навчальними програмами, які пристосовані до потреб «особливої» дитини [10].

Проте в Україні відчувається недолік досліджень, які присвячені питанню створення вчителями інклюзивного освітнього середовища на заняттях із конкретних предметів шкільної програми.

Метою статті є визначення форм, методів і прийомів створення вчителем інклюзивного освітнього середовища на заняттях з іноземної мови.

Інклюзивна освіта висуває нові вимоги до вчителя ЗЗСО. Він має: визначати пріоритетні корекційні, освітні та виховні завдання, напрями їх реалізації; вміти розробляти індивідуальний корекційно-компенсаторний план діяльності для кожної дитини з урахуванням нозологій; адаптувати навчальні плани, програмний матеріал, методи, форми до індивідуальних освітніх потреб дітей; орієнтуватися на соціальний досвід, пізнавальні можливості кожної дитини; розробляти різноманітні прийоми та засоби для сприяння загальному їх розвитку; створювати умови для соціальної адаптації дітей з особливостями психофізичного розвитку та здорових, набуття ними соціальних навичок [11, с. 144].

Так, Т. Зубарева зазначає, що для інклюзивного освітнього середовища характерними є система ціннісного ставлення до отримання освітніх послуг, виховання і особистісного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а також сукупність ресурсів (засобів, зовнішніх і внутрішніх умов), їх життєдіяльності в ЗЗСО та спрямованість на реалізацію індивідуальних освітніх стратегій [4; 12, с. 22].

Головне завдання інклюзивного середовища полягає в подоланні відхилень у розвитку вихованця з особливими потребами та профілактиці небажаних негативних тенденцій. Провідним принципом інклюзивного середовища є його *готовність пристосовуватися* до індивідуальних потреб різних категорій дітей за рахунок структурно-функціональної, змістовної та технологічної модернізації освітньої системи закладу, здійснення індивідуального підходу, гуманне ставлення до кожної дитини, проведення занять у формі ігрової діяльності [4].

Сучасні зарубіжні науковці (Є. Гончарова, Т. Зубарева, О. Кукушкіна, М. Малофєєв, О. Нікольська, Н. Шматко) визначають основні ознаки інклюзивного середовища:

1) культивування системи ціннісного ставлення до освіти й особистісного розвитку дітей із психофізичними порушеннями, наявність ресурсного забезпечення їх життєдіяльності (нормативно-правові, програмно-методичні, інформаційні, матеріально-технічні засоби тощо, спрямовані на реалізацію індивідуальних здібностей);

2) визначення та реалізація філософії інклюзії, ролі освітнього закладу в галузі важливих функцій інклюзивної діяльності, загальних підходів і принципів життєдіяльності вихованців з обмеженими можливостями здоров'я щодо здійснення завдань інклюзивної освіти, а також оптимальної структури освітнього процесу;

3) задоволення освітніх потреб дітей із психофізичними вадами та врахування інтересів їхніх здорових однолітків;

4) створення умов для організації безбар'єрного освітнього процесу з урахуванням особливих потреб осіб, які потребують корекції психофізичного розвитку;

5) створення індивідуально-орієнтованих програм з урахуванням внесення змін щодо можливостей кожної дитини в засвоєнні загального рівня освіти;

6) колективне формування інклюзивного середовища (вихователі, психологи, дефектологи, соціальні педагоги, інструктори з лікувальної фізкультури, медичний персонал тощо).

У психолого-педагогічній науці визначено головні компоненти інклюзивного середовища (безбар'єрне фізичне та психічне середовище, спеціальні умови для отримання освітніх

послуг), а також критерії його успішного розвитку (збільшення в освітньому закладі не лише частки дітей з особливими потребами, а й їхніх здорових однолітків, рівні можливості в отриманні педагогічної корекції та психологічної підтримки для вихованців, відкритість і доступність інклюзивного середовища як для дітей, так і для їхніх батьків. Однак ситуація дещо відрізняється на практиці. Для успішного створення інклюзивного середовища існують певні перепони практичної спрямованості, що передбачають архітектурну недоступність освітніх закладів, неправильність під час складання навчальних програм, відсутність у вчителів підготовки щодо педагогічної діяльності з дітьми, які потребують корекції психофізичного розвитку тощо.

Видатний німецький учений у галузі спеціальної педагогіки О. Шпек визначає такі *умови успішного функціонування інклюзивного середовища*: 1) взаємні зусилля з боку дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку, та групи за обопільними змінами щодо їхнього зближення у процесі спільної життєдіяльності; 2) визначення вимог до просторово-часової спільності, до якої залучається дитина з особливими освітніми потребами; 3) створення освітнім закладом, де навчаються діти з психофізичними порушеннями, умов для інклюзії, соціальної інтеграції в різних сферах життєдіяльності (дозвілєвій, освітній, правовій тощо); 4) соціальне зближення дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку та здорових однолітків; 5) збереження своєрідності, унікальності кожної дитини [13, с. 32].

Серед першочергових кроків у напрямі створення інклюзивного середовища вбачаються такі: відмовитися від стереотипних поглядів на вчителів, учнів та освітній процес; формувати в ЗЗСО атмосферу, що заснована на ідеях інклюзії; розбудувати школу як громаду; зосереджуватися на співпраці, а не на конкуренції; формувати віру у власні сили в кожного члена шкільного колективу [10].

Необхідними умовами формування інклюзивного освітнього середовища в ЗЗСО є: визнання вчителем необхідності використання різних освітніх технологій з урахуванням стилів, темпераменту й особистості окремих дітей; адаптація навчальних матеріалів для використання по-новому, підтримуючи самостійний вибір дитини у процесі отримання освітніх послуг у класі; використання різних варіантів об'єднання дітей у групи; налагодження співпраці та підтримки серед учнів класу; використання широкого спектра занять, практичних вправ і матеріалів, що відповідають рівню розвитку дитини.

Мета цього середовища – орієнтуватися на розвиток особистості та відповідати запитам соціального оточення і сподіванням людини.

Освітнє середовище лише тоді буде інклюзивним, коли матиме певні специфічні ознаки, серед яких: спланований і організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять; наявність сприятливого соціального й емоційного клімату; умови, що сприяють спільній діяльності дітей; надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату.

В інклюзивному освітньому середовищі всі діти здатні досягати успіху. У контексті цього питання Д. МакГрегор і Фогельсберг наводять переваги для дітей з особливими освітніми потребами [10]. В інклюзивному середовищі діти з обмеженими можливостями демонструють: вищий рівень соціальної взаємодії з іншими дітьми, які таких обмежень не мають; підвищується соціальна компетентність і вдосконалюються комунікативні навички дітей із відмінними здібностями; діти з особливими потребами навчаються за складнішою й більш поглибленою навчальною програмою, завдяки чому процес набуття вмінь і навичок відбувається більш ефективно, а академічні досягнення покращуються; посилюється соціальне сприйняття дітей із відмінними здібностями завдяки методиці навчання в інклюзивних школах, де воно часто здійснюється у формі групової діяльності. Працюючи в малих групах, діти навчаються бачити людину, а не її ваду, а також починають усвідомлювати, що між ними та дітьми з обмеженими можливостями є багато спільного; дружні взаємини між дітьми з обмеженими можливостями та тими, хто таких обмежень не має, частіше

розвиваються в інклюзивному середовищі. Дослідження довели, що діти в інклюзивному закладі мають надійніші й триваліші зв'язки з друзями, ніж діти в сегрегованому середовищі. Це справедливо в ситуації, коли діти відвідують місцеву школу у своєму районі та мають більше можливостей бачитися з друзями після занять [10].

Аргументи на користь перебування учнів в інклюзивному освітньому середовищі беззаперечні. Тому супротивне твердження про те, що решта дітей здобуває менш якісну освіту в інклюзивному середовищі чи опиняється в менш сприятливих соціальних умовах, важко назвати аргументованим.

Решта дітей від перебування в інклюзивному середовищі отримує стільки ж користі, стільки й діти з особливими освітніми потребами. Наявність дітей із відмінними здібностями в класі жодним чином не заважає успішності інших учнів, які не мають обмежень.

Діти без обмежених можливостей можуть підвищувати самооцінку та закріплювати знання освітнього змісту, виступаючи наставниками для інших. Також вони мають нагоду опанувати додаткові вміння (наприклад, навчитися читати шрифт Брайля чи спілкуватися мовою глухонімих). Навчання цих умінь може відбуватися за ситуації, де учасники освітнього процесу усвідомлюють важливість і можуть застосовувати знання на практиці. Окрім того, оволодіння ними надає можливість для особистісного зростання, якого часто позбавлені діти, які не мали нагоди навчатися поруч із тими, хто має відмінні здібності.

Діти, перебуваючи в інклюзивному середовищі, можуть навчитися цінувати й поважати дітей із відмінними здібностями. Вони навчаються бачити людину, а не її ваду чи обдарованість, а також не помічати пов'язаних із ними соціальних ярликів.

У процесі вивчення предметних дисципліни О. Волошина та Н. Дмитренко наголошують на важливості застосування принципів інклюзивної освіти на заняттях з іноземної мови для дітей з обмеженими можливостями [11, с. 147–148], а саме: формувати лексичні, граматичні та фонетичні навички у процесі виконання завдань, що забезпечують запам'ятовування нових слів і застосування їх у мовленні; використовувати інформаційно-комунікаційні технології, що дають змогу «особливій» дитині із задоволенням вивчати іноземні мови; створювати сприятливий психологічний клімат і формувати ситуації успіху на кожному занятті з іноземної мови; застосовувати здоров'язберезувальні технології, адаптовану програму з урахуванням особливостей психофізичного розвитку і можливостей дітей з обмеженими можливостями, ілюстрованого й аудіоматеріалу, інтерактивних елементарних завдань на CD.

У контексті методичної підготовки вчителів іноземної мови до професійної діяльності в інклюзивних класах згадані автори пропонують: розробити варіативну систему завдань залежно від рівня можливостей засвоєння матеріалу; адаптувати та модифікувати навчальний матеріал залежно від нозології дитини; долучати вчителів до розв'язання професійних завдань і педагогічних ситуацій, брати участь в інформаційних кампаніях щодо позиціонування ідей інклюзивної освіти [11].

Опанування вчителями сучасних комунікативних та ігрових технологій на заняттях з іноземної мови в інклюзивному класі, де передбачено використання системи спеціальних вправ, які спрямовані на розвиток сприймання, операцій мислення, відпрацювання інтелектуальних дій, роботу із формування особистості дитини, є необхідним складником методичної підготовки цієї категорії вчителів. Метою навчання застосування згаданих вище технологій є комунікативний розвиток дітей, їхньої здатності розв'язувати мовними засобами комунікативні задачі в різних сферах і ситуаціях спілкування.

На лекційних, практичних і семінарських заняттях у системі підвищення кваліфікації вчителів необхідно навчати того, як ефективно застосовувати специфічні форми, методи та прийоми навчання іноземної мови дітей з особливими освітніми потребами, серед яких: арт-терапія та її види (казкотерапія, музикотерапія, використання образотворчої діяльності, техніка квілінг); логопедична ритміка; робота з інтерактивною книгою, білінгвістичний

метод навчання; проведення роботи із закритою картиною. Окрім того, потрібно пам'ятати про використання нових освітніх інформаційних технологій, невербальних засобів спілкування, застосування наочних, словесних і практичних методів іноземної мови, різних видів дидактичних ігор (зокрема мовленнєвих), проведення нетрадиційних занять тощо. Необхідно зазначити, що навчання, виховання та розвиток цієї категорії учнів необхідно здійснювати відповідно до складання індивідуальних планів і програм [11, с. 148].

Учителю іноземної мови стануть у нагоді інформаційно-комунікаційні технології, що дають змогу застосовувати елементи дистанційної освіти й урізноманітнювати методи і прийоми на занятті з іноземної мови відповідно до нозології дитини.

Так, Н. Щерба, досліджуючи питання інклюзивної освіти іноземної мови учнів старших класів з порушеннями функцій опорно-рухового апарату внаслідок ДЦП, зазначає, що особливі освітні потреби у вивченні іноземної мови полягають у створенні таких умов, щоб компенсували чи зменшували б указані вище обмеження.

Також Н. Щерба вказує, що адаптація технологічних підходів до іншомовної освіти учнів з інвалідністю, насамперед, передбачає диференціацію та індивідуалізацію освітнього процесу [14].

Що стосується індивідуалізації іншомовної освіти учнів з особливими освітніми потребами, то вона реалізується через створення індивідуальної програми розвитку й індивідуального навчального плану.

Адаптація дидактичних матеріалів означає пристосування освітніх засобів та носіїв інформації до особливих освітніх потреб учнів. Учні, які мають труднощі з письмом правою рукою, можуть використовувати ручку для шкульги. Якщо в цьому є необхідність, то дозволено користуватися подушечкою чи зручною підставкою під руку, що може зменшити навантаження на неї. Якщо письмо недоступне, то учням старших класів можна запропонувати використовувати комп'ютер або планшет зі зручним утримувачем, де він у віртуальному освітньому середовищі класу чи школи зможе виконувати інтерактивні вправи та завдання з іноземної мови, а також слухати, читати та переглядати навчальні матеріали в різних медіа-форматах. Для учнів, які неспроможні писати чи друкувати, існує можливість керувати комп'ютером за допомогою приладу Tobii Dynavox eye tracker, що відстежує рухи очей і дає змогу відкривати й закривати вікна, вивчати відповідну інформацію. Решта адаптаційних заходів залежить від індивідуальної клінічної картини порушень учня з ДЦП.

Отже, зазначене вище дало змогу констатувати, що забезпечення створення інклюзивного освітнього середовища на заняттях з іноземної мови має передбачати такі вміння вчителя:

– *враховувати особливості* оволодіння мовним матеріалом різними категоріями дітей з особливостями психофізичного розвитку;

– *розробляти різні етапи занять* з іноземної мови з урахуванням наявності в класі дітей з особливостями психофізичного розвитку (організаційний момент і мовленнєва зарядка; вивчення нового мовного або мовленнєвого матеріалу; тренування і засвоєння нового лексико-граматичного матеріалу; узагальнення та систематизація вивченого);

– *застосовувати адаптацію та модифікацію* матеріалів і навчальних завдань з іноземної мови (зокрема за допомогою засобів ІКТ) з урахуванням нозології, психофізичних і вікових особливостей учнів, а також за необхідності відображати це в індивідуальному плані розвитку дитини;

– *використовувати елементи інклюзивних практик* на заняттях з іноземної мови: арт-терапевтичні техніки (малювання, робота з лінією, плямою чи кольором, ліплення, квілінг тощо); пісочна анімація (її можна використовувати під час навчання письма літер, презентації й практики лексико-граматичного матеріалу, розвиток навичок мовленнєвої діяльності), музикотерапія тощо;

– *співпрацювати з асистентом* учителя та/або з асистентом дитини та в складі команди психолого-педагогічного супроводу;

– залучати учнів до роботи з творами художньої літератури (на прикладі книжок для дітей «Don't Call Me Special» (автор Pat Thomas), «A Different Little Doggy» (автор Heather Whittaker), «We'll Paint the Octopus Red» (автор Stephanie Stuve-Bodeen), «We Can Do It!» (автор Laura Dwight) та ін.), а також з казками, дитячими художніми та мультиплікаційними фільмами (аналіз, обговорення змісту, розробка завдань).

Таким чином, інклюзивне освітнє середовище – це середовище, де учні незалежно від освітніх потреб здатні ефективно навчатися, підвищувати соціальну компетентність, удосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною спільноти. Це простір соціалізації дітей із різними можливостями й особливостями: просторово-предметний компонент (матеріальні можливості установи – доступна (безбар'єрна) архітектурно-просторова організація; забезпеченість сучасними засобами та системами, що відповідають освітнім потребам дітей).

В Україні кількість досліджень, які присвячено проблемо створення вчителями інклюзивного освітнього середовища на заняттях із конкретних предметів шкільної програми, є недостатньою.

У процесі дослідження також було з'ясовано, що забезпечення створення інклюзивного освітнього середовища на заняттях з іноземної мови *вчитель має передбачати вміння*: враховувати особливості оволодіння мовним матеріалом різними категоріями дітей з особливостями психофізичного розвитку; розробляти етапи проведення занять з іноземної мови з урахуванням наявності в класі дітей з особливостями психофізичного розвитку; застосовувати адаптацію та модифікацію матеріалів і завдань з іноземної мови з урахуванням нозології, психофізичних і вікових особливостей учнів, за необхідності відображати це в індивідуальному плані розвитку дитини; використовувати елементи інклюзивних практик на заняттях з іноземної мови; співпрацювати з асистентом учителя та/або з асистентом дитини та в команді психолого-педагогічного супроводу; залучати учнів до роботи з творами художньої літератури, казками, дитячими художніми та мультиплікаційними фільмами тощо.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі ми вбачаємо в розробленні практичних рекомендацій та інтерактивних завдань для вчителів-філологів щодо сприяння набуття ними вмінь забезпечення створення інклюзивного освітнього середовища на заняттях не лише з іноземних мов, а й мов і літератури загалом, з урахуванням специфіки предметів філологічного циклу.

Використані літературні джерела

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи / А.А. Колупаєва. Київ : Самміт-книга, 2009. 272 с.
2. Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, 2014. № 4–6. 100 с.
3. Коваль Л.В. Організація інклюзивного середовища у закладі освіти / Л.В. Коваль // Інклюзивне навчання в Новій українській школі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26–27 березня 2018 р., м. Терехів): у 2 ч. Київ : Інтерсервіс, 2018. С. 46–49.
4. Кузава І.Б. Роль інклюзивного середовища у формуванні особистості дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку / І.Б. Кузава URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppo_2012_11_60.pdf.
5. Петушкова Л.А. Впровадження інклюзивної моделі освіти в загальноосвітніх закладах: проблеми підготовки вчителів до роботи з дітьми / Л.А. Петушкова. URL: www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/1/statti/.../3petyshkova.htm.
6. Рассказова О.І. Інклюзивне освітнє середовище як простір соціального виховання молодших школярів / О.І. Рассказова, К.М. Резнік. URL: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2013/S14/%D0%92.pdf>.

7. Фурдуй С. Своєрідність соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в процесі інклюзивного навчання / С. Фурдуй // Соціальне партнерство в інклюзивній освіті: європейський вектор, українські реалії: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15 березня 2018 р.). Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2018. С. 64–67.

8. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#n22>.

9. Кілька неочевидних тез про інклюзивну освіту. URL: <http://nus.org.ua/articles/kilka-neochevydnyh-tez-pro-inklyuzyvnu-osvitu/>.

10. Калініченко І.О. Особливості формування інклюзивного освітнього середовища для забезпечення всебічного розвитку дитини / І.О. Калініченко. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/80>.

11. Волошина О. Підготовка майбутніх учителів іноземної мови до роботи в інклюзивних класах / О. Волошина, Н. Дмитренко // Наукові записки. 2016. № 4. С. 142–149. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7294/1/Voloshyna%2C%20Dmitrenko.pdf>.

12. Зубарева Т.Г. Компетентностно-ориентированное повышение квалификации специалистов по созданию инклюзивной образовательной среды: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Т.Г. Зубарева. Курск, 2009. 24 с.

13. Шпек О. Люди с умственной отсталостью: обучение и воспитание / О. Шпек; [пер. с нем. А.П. Голубева]. Москва : Academia, 2003. 428 с.

14. Щерба Н.С. Інклюзивне навчання іноземної мови старшокласників з порушеннями функцій опорно-рухового апарату: особливі освітні потреби та адаптаційні заходи / Н.С. Щерба // ScienceRise: Pedagogical Education. 2018. № 4 (24). С. 20–24.

References

1. Kolupayeva, A.A. (2009). *Inklyuzyvna osvita: realiyi ta perspektyvy [Inclusive education: realities and perspectives]*. Kyiv.

2. *Informatsiynny zbirnyk ta komentari Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrayiny [Informational collection and comments of Ministry of Education, youth and sports of Ukraine]* (2014). 4–6. 100 p.

3. Koval, L.V. (2018). Orhanizatsiya inklyuzyvnoho seredovyshcha u zakladi osvity [Organization of an inclusive environment in an educational institution]. *Inklyuzyvne navchannya v Noviy ukrayins'kiy shkoli - Inclusive education at the New Ukrainian School*. P. 46–49. Kyiv.

4. Kuzava, I.B. (n.d.). *Rol inklyuzyvnoho seredovyshcha u formuvanni osobystosti doshkil'nykiv, yaki potrebuyut korektsiyi psikhofizychnoho rozvytku [The role of inclusive environment in the formation of the personality of preschoolers who need correction of psychophysical development]* Retrieved from: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppo_2012_11_60.pdf.

5. Petushkova, L.A. (n.d.). *Vprovadzhennya inklyuzyvnoyi modeli osvity v zahal'noosvitnikh zakladakh: problemy pidhotovky vchyteliv do roboty z dit'my [Implementation of inclusive model of education in general educational establishments: problems of teachers training for working with children]*. Retrieved from: www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/1/statti/.../3petyshkova.htm.

6. Rasskazova, O.I. & Reznik, K.M. (2013). *Inklyuzyvne osvitne seredovyshe yak prostir sotsial'noho vykhovannya molodshykh shkolyariv [Inclusive educational environment as a space for social upbringing of junior pupils]*. Retrieved from: <http://www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2013/S14/%D0%D0%92.pdf>.

7. Furdui, S. (2018). *Svoyeridnist sotsializatsiyi ditey z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v protsesi inklyuzyvnoho navchannya [The peculiarity of socialization of children with special educational needs in the process of inclusive education]*. *Sotsial'ne partnerstvo v inklyuzyvniy osviti: yevropeys'kyy vektor, ukrayins'ki realiyi - Social partnership in inclusive education: European vector, Ukrainian realities* (pp. 64–67). Izmayil: RVV IDGU.

8. *Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» vid 05.09.2017 No. 2145-VIII [Law of Ukraine «On Education»]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#n22>.

9. *Kilka neochevydnykh tez pro inklyuzyvnu osvitu [Several non-obvious theses on inclusive education]*. Retrieved from: <http://nus.org.ua/articles/kilka-neochevydnyh-tez-pro-inklyuzyvnu-osvitu>.

10. Kalinichenko, I.O. (n.d.). *Osoblyvosti formuvannya inklyuzyvnoho osvitn'oho seredovyshcha dlya zabezpechennya vsebichnoho rozvytku dytyny [Features of an inclusive educational environment formation to ensure the child's full development]*. Retrieved from: <http://ap.uu.edu.ua/article/80>.

11. Voloshyna, O., & Dmytrenko, N. (2016). *Pidhotovka maybutnikh uchyteliv inozemnoyi movy do roboty v inklyuzyvnykh klasakh [Future foreign language teachers' training for working in inclusive classrooms]*. *Naukovi zapysky - Scientific Notes*. 4, 142–149. Retrieved from: [http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7294/1/Voloshyna Dmytrenko.pdf](http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7294/1/Voloshyna%20Dmitrenko.pdf).

12. Zubareva, T.G. (2009). *Kompetentnostno-orientirovannoe povyshenie kvalifikatsii specialistov po sozdaniyu inkluzivnoy obrazovatelnoy sredy [Specialists' competence oriented postgraduate training for inclusive educational environment creation]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kursk.

13. Spek, O. (2003). *Ljudi s umstvennoy otstalost'ju: obuchenie i vospitanie [People with mental retardation: education and upbringing]*. (A.P. Golubev, N.M. Nazarova (Ed.)). Moscow: Academia.

14. Shcherba, N.S. (2018). *Inklyuzyvne navchannya inozemnoyi movy starshoklasnykiv z porushennyamy funktsiy oporno-rukhovoho aparatu: osoblyvi osvitni potreby ta adaptatsiyni zakhody [Inclusive foreign language teaching of senior pupils with disabilities in the musculoskeletal system: special educational needs and adaptation measures]*. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 4(24), 20–24.

Kazachiner O. Creating Inclusive Educational Environment at the Foreign Language Lessons by a Teacher.

Summary.

The article analyzes the essence and content of the notion of inclusive educational environment as a set of conditions, methods and means of their realization for the joint education, upbringing and development of applicants for education, taking into account their needs and abilities. This is the space of socialization of children with different abilities and features: space-subject component (material facilities of the institution – accessible (barrier-free) architectural and spatial organization; provision of modern means and systems that meet the educational needs of children).

Unfortunately, in Ukraine, there is a lack of researches devoted to the issue of creating inclusive educational environments by teachers at the lessons on specific subjects of the school curriculum.

At lecture, practical and seminar classes in the system of professional development of teachers, it is necessary to teach how to effectively apply specific forms, methods and techniques of teaching a foreign language to children with special educational needs.

In the course of the study, it was found that securing the creation of inclusive educational environment in foreign language classes should include the teacher's ability: to take into account the peculiarities of language learning by different categories of children with peculiarities of psychophysical development; to develop different stages of a foreign language lesson taking into account the presence of children with peculiarities of psychophysical development in the classroom; to apply adaptation and modification of materials and teaching tasks in a foreign language taking into account the nosology, psychophysical and age-specific features of students, if necessary, to reflect this in the individual plan of the child's development; use elements of a variety of inclusive practices at the foreign language lessons; co-operate with an assistant teacher and/or with a child's assistant and in the team of psychological and pedagogical support; attract students to work with works of fiction, fairy tales, children's films and cartoons.

Key words: *educational environment; inclusive educational environment; foreign language lessons.*

Казачинер Е.С. Создание учителем инклюзивной образовательной среды на уроках иностранного языка.

Аннотация.

В статье проанализированы суть и содержание понятия инклюзивной образовательной среды как совокупности условий, способов и средств их реализации для совместного обучения, воспитания и развития получателей образования с учетом их потребностей и воз-

возможностей. Обосновано, что инклюзивная образовательная среда должна создаваться не только в учебном заведении в целом, но и учителями на конкретных уроках, в частности на уроках иностранного языка.

Определено, что обеспечение создания инклюзивной образовательной среды на уроках иностранного языка должно предусматривать наличие ряда специальных профессиональных умений учителя.

Ключевые слова: образовательная среда; инклюзивная образовательная среда; учебные занятия иностранного языка.

Стаття надійшла до редколегії 21 лютого 2019 року